

Бојана Н. Томић *

(Институт за српски језик САНУ, Београд)

О ЕПОНИМИМА НАСТАЛИМ ОД ЖЕНСКИХ ИМЕНА

Новоречје, 2023, бр. 8.

У раду ће се анализирати лексеме настале деантропонимизацијом тј. апелативизацијом женских имена. Досадашња истраживања показала су да се епоними могу сврстати у неколико категорија; нас интересују они који су настали према имену неке познате жене, било да је у питању реална или измишљена, односно митолошка личност. У речницима је забележено тек педесетак лексема које одговарају постављеном критеријуму (*ксантипа*, *кири*, *немезис*). У разговорном језику уочавамо невелик број лексема и синтагми које припадају неправим епонимима и које се углавном тичу назива установа (Ишла сам у *Дринку*; Изложба је у *Цвијети*; Одсели су у *Олги Дедијер*). Потенцијално најпродуктивнији тип епонима јесу ситуациони епоними, који би се могли наћи у речницима уколико заједничко искуство саговорника буде такво да се устале у језику (Она је наша *Монсерат*; Ово је Драгана, наша *Моника*).

Кључне речи: епоним, деантропоним, апелативизација, женска имена.

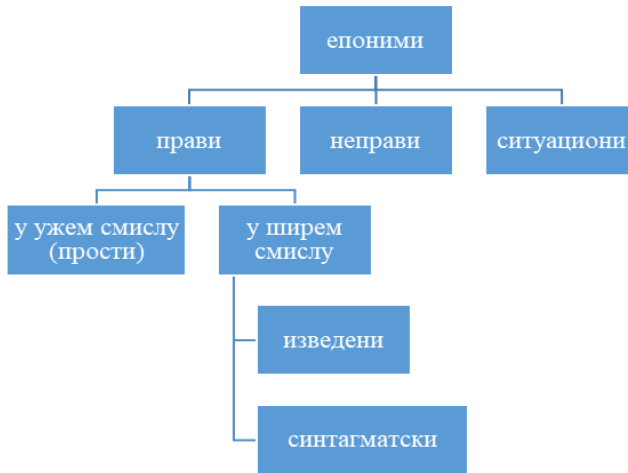
0. Предмет овог рада јесу епоними настали од женских имена¹. Епоними се дефинишу као заједничке именице настале уопштавањем властитих именица (према ПСЛТ, под епоним). Досадашња истраживања епонимизације и апелативизације (Оташевић 1994, Мојсиловић 2011, Јовановић–Маринковић 2012, Ристић 2009, Равлић 2006. итд.) углавном су се бавила неологизмима, пописом епонима, механизмима њиховог настанка и њиховом лексичко-семантичком анализом. У нашем претходном истраживању ове теме (Мојсиловић 2011) закључено је да процес апелативизације личних имена није новина у језику и дата је подела епонима на неколико

* ORCID 0000-0001-9586-9881. bojana.mojsilovic@gmail.com

¹ Под именом подразумевамо и име и презиме; неће се правити посебна диференцијација на речи настале од имена и речи настале од презимена.

категорија; овога пута фокус рада биће на речима које су настале према имену неке познате жене, било да је у питању реална или измишљена, односно митолошка личност. Оваквих речи је због екстралингвистичких разлога веома мало и наш је циљ да их представимо и анализирамо, а и да укажемо на несразмерност која постоји у броју речи насталих према имену жена наспрам оних насталих према имену мушкараца.

1. Према подели из Мојсиловић (2011: 111):

епоними се деле на праве, неправе и ситуационе. Досадашња истраживања су обухватала праве епониме, од којих су епоними у ужем смислу (прости, неизведени епоними) оне лексеме које се у потпуности поклапају са онимским парњаком.

1.1. За ово истраживање смо из РСАНУ, РМС, К–Ш и Епонимског лексикона Дубравка Мршића ексцерпирали све оне речи које су настале према имену неке жене нпр.:

викторија ж [по енгл. краљици Викторији]. 1. 'отворена кочија из друге половине XIX века, с посебним местом за кочијаша напред'. 2. жарг. 'играње фудбала на један гол, об. као дечја игра'.

дулчинеја ж 'драгана, драга (према имену јунакиње Сервантесовог романа „Дон Кихот“)'.

помпадур м 'врста женске торбице (према имену маркизе Помпадур)'.

фама ж лат. 'оно што се прича, преноси, непроверена, најчешће неповољна, нетачна вест, гласина (према имену богиње вести код старих Римљана)'.
фортуна ж тал. 1. 'судбина, коб, усуд; срећа (према имену богиње Фортуне из староримске митологије)'. 2. покр. 'јаки ветар; вихор, олуја'.

а овој групи припадају и *алиса*, *горгона*, *кири*², *кирка*, *ксантипа*, *лаура*, *лолита*, *медуза*, *муза*, *пенелоп*, *пепелуга*, *птија*, *сага*, *хидра*, *харпија* итд.

Видимо да највећи број примера припада областима грчке митологије и књижевности.

1.2. Уочавамо да се у лексикографској дефиницији налази формула која је уобичајена приликом дефинисања епонима: *према (имену)*, *по (имену)*, а затим име особе по којој је дати појам именован. Осим оваквих дефиниција учили смо и употребу лексема *симбол* и *синоним*, којима се имплицира да се нека особа довела у тесну везу са неким апстрактним појмом, идејом, те се њено име употребљава у том, новом значењу:

Кирка ж 'чаробница из старогрчке митологије, која је постала симбол заводнице'.

Медеја ж мит. 'жена грчког јунака Јазона, која је из освете због мужевљевог неверства убила властиту децу (често као синоним за љубоморну, осветољубиву жену)'.
Такође, могуће је одвојити секундарно значење, које је у односу на властито име у одредници апелативизовано:

Немеза ж (грч. Nemesis) 1. мит. 'грчка богиња која управља судбином, схватана и као богиња освете, која кажњава зла дела; исп. Немезис'. 2. (*немеза*) 'освета, одмазда, казна за злодела'.

1.3. У речницима су забележене оне лексеме код којих је извршена апелативизација и код којих се усталило ново значење. Код неких се уопште не препознаје веза са женским онимом нпр. *Немезис*³ (у РСАНУ се

² Одредница *кири* дефинисана је у РСАНУ као 'јединица за мерење радиоактивности (названа по научницима Пјеру и Марији Кири)'; задржали смо је у корпусу јер смо одабрали да је прогумачимо као епоним настао од женског онима.

³ Рекли бисмо да се у разговорном језику јавља и додатно значење, преузето из енглеског језика, 'ривал, опонент, непријатељ', с тим што је у овом значењу реч *немезис* обавезно мушког рода:

Svoje mišljenje uzneo je i Novak Đoković, ubedljivo najbolji teniser današnjice i Nadalov najveći nemezis (<https://www.sd.rs/clanak/novak-pecnuo-nadala-nije-fer-sto-je-uradio-27-05-2015>).

упућује на *Немеза*). Такав је и пример који смо забележили на интернету – *Артемис* (мисија „Артемис”, име није транскрибовано у Артемида).

1.4. Извршена апелативизација потврђује се и на ортографском плану. Новостворена реч или таква реч у одређеном значењу требало би да се пишу малим почетним словом. Ово је карактеристика правих епонима, видећемо да је за неправне епониме уобичајена употреба наводника.

1.5. Корпус који анализирамо је невелик и чини га педесетак лексема. У њега су укључени и епоними у ширем смислу, који могу бити изведени и синтагматски, и они заједно са простим чине групу правих епонима. Изведени епоними које смо забележили у грађи углавном су придеви, а има и неколико именица: *киријум*, *медејски*, *питијски*, *помпадурка*, *сибилински*, *сибилски*, *цереалије* итд.

Изведени епоними понашају се као и прави епоними. Према Клајн (2003: 307–308) овакви деривати су потенцијално неограничена група тј. могуће је направити нову лексему од било ког познатијег имена или презимена. Такви деривати могу означавати нечије следбенике, подржаваоце, правац, учење и сл. Међутим, јако је мали број речи изведених из властитих женских имена и придевски деривати које смо забележили имају квалитативно значење (исп. Ристић 2009: 311). Дефиниције ових придева углавном имају два дела – први у коме се успоставља релација са особом на коју се односи (који потиче од X, који се односи на X, својствен X) и други у коме се наводи ново, најчешће фигуративно значење:

медејски, -а, -о	својствен Медеји	љубоморан, осветољубив
питијски, -а, -о	који се односи на Питију	неразумљив, двосмислен, тајанствен
сибилински, -а, -о	који потиче од Сибиле, пророчки	тајан, загонетан

Према Оташевић (1994: 314) изведенице од презимена требало би да се нађу у речницима неологизама.

Анализирајући изведенице од властитих имена Николић (1999: 25) издвојио је четири типа ових лексема: творенице изведене непосредно од основе имена (презимена), тј. простим суфиксима -ац односно -ски, творе-

Mislim da su panteri juce svim srcem navijali za Partizan jer zna se ko je njihov *najveci nemezis!* (https://www.b92.net/sport/komentari.php?nav_id=971779).

Ah, moj *najveci nemezis*, Svet kompjutera, me je opet porazio (<http://www.znaksagite.com/diskusije/index.php?topic=7366.7750>).

нице изведене истим суфиксима од присвојног придева (-овац/-инац односно -овски/-ински од именске основе), творенице изведене од основе имена (презимена) сложеним суфиксима -анац или -инац односно -ански или -ински, и творенице изведене од основе имена (презимена) сложеним суфиксом -ијанац односно -ијански. У речницима смо пронашли потврде за изведенице од имена владарки Викторије и Марије Терезије, јер су то личности из 18. и 19. века и лексика везана за њих је могла да се нађе у грађи за израду речника:

викторијански, -а, -о [енгл. Victorian] ист. 'који припада времену владавине краљице Викторије (1837–1901); који се одликује строгим грађанским моралом, конзервативношћу, побожношћу и сл.'

терезијански, -а, -о [према аустријској царици Марији Терезији (1740–1780)] ист. 'који се односи на време владавине Марије Терезије'.

маријатерезијански, -а, -о 'који се односи на аустроугарску царицу Марију Терезију и њену владавину, својствен томе времену: ~ систем'.

С друге стране лексику везану за савремене политичарке Ангелу Меркел и нешто старију Маргарет Тачер потврдили смо на интернету⁴:

меркеловски (Za političara koji se poslednjih dana predstavio kao govornik "surove istine", njen članak od 2.000 reči bio je savršeno "merkelovski", pun nejasnih izjava koje su postavljale više pitanja nego odgovora).⁵

тачеровски (Тачеровски заокрет Александра Вучића).⁶

меркеловац (Merkelovci traže zabranu nošenja burki).⁷

тачеровац (Али, одступање антирадничком политиком од радничког имена спасло је Британију економског заостајања – казаће „блеровци” и „тачеровци”).⁸

1.5.1. Иако је група епонима са наставком -изам веома продуктивна (Исп. Клајн 2003: 232), лексеме овог типа настале од женских имена потврдили смо само на интернету. Забележили смо два примера, којима се означавају политичке идеологије, које су заступале Маргарет Тачер и Ангела Меркел:

⁴ Примери са интернета ће бити дословно преношени.

⁵ <https://www.blic.rs/vesti/svet/savrseno-merkelovski-makron-zeli-da-menja-evropu-ali-mu-nemica-to-nece-dozvoliti/5ldjqzc>

⁶ <https://www.politika.rs/scc/clanak/269269/Tacerovski-zaokret-Aleksandra-Vucica>

⁷ <https://www.alo.rs/vesti/svet/merkelovci-traze-zabranu-nosenja-burki/23326/vest>

⁸ <https://www.politika.rs/scc/clanak/51241/Specijalni-dodaci/Svet-Megi-Tacer>

Posle 15 godina „merkelizma“ neutralan pristup nemačke kancelarke koji je zasnovan na konsenzusu znači da mnogi Evropljani prihvataju njenu zemlju kao lidera Evropske unije.⁹

ЛЕВИЦА И СРПСКИ ТАЧЕРИЗАМ¹⁰.

Izgleda da aktuelna vlast nije čula da su reganim i tačerizam pokorani.¹¹

И Николић (1999: 29) уочава да су деривати од личних имена у највећем броју случајева настали од имена мушкараца и то тумачи на следећи начин: „Како су у наше, тзв. историјско време мушкарци доминантни на јавном плану, то су и сви досад наведени примери изведени од имена одн. презимена мушких особа. Ипак, било је у историји жена које су и на том плану значиле много, као што су, нпр., аустроугарска царица Марија Терезија или британска краљица Викторија”.

1.6. Синтагматски епонији најчешће су двочлане терминолошке синтагме, у којима се као један члан препознаје властито име: *Пандорина кутија*, *Валпургина ноћ*, *Монтесори метода*, *Сибиллинске књиге*, *Сапфинска строфа*, посао *Данаида*, *Аријаднина нит* итд. У речницима би их требало обрадити као фразеологизме (нпр. синтагма *Аријаднина нит* у РСАНУ је обрађена под одредницом *нит* као израз):

Аријаднина ~ ’пут, средство, начин да се нађе решење, излаз из врло тешке ситуације (по грчкој митологији Аријадна, кћи краља Миноса на Криту, дала је Тезеју клупко, које је он, улазећи у лавиринт, одмотавао да би у повратку пронашао излаз)’.

1.7. Према Мојсиловић (2011: 111) правих епонија има око 250; корпус женских епонија је делимично обухваћен и тим истраживањем па не можемо прецизно одредити разлику, али можемо рећи да женских епонија има неколико пута мање него оних насталих према именима мушкараца. Узроци су екстралингвистичке природе.

2. Поред правих епонија, постоје и неправилни и ситуациони. Неправилни епонији се најчешће јављају у разговорном језику. Многе установе (школе, болнице, позоришта, библиотеке, цркве, спортски објекти), институције, награде добиле су назив по некој знаменитој личности те се у говору често може чути: Идем у *Дринку* (*Павловић*) у значењу: Идем у школу

⁹ <https://www.danas.rs/svet/merkelizam-vise-nije-odrziv/>

¹⁰ <https://www.politika.rs/scc/clanak/94127/LEVICA-I-SRPSKI-TACERIZAM>

¹¹ <https://www.danas.rs/vesti/drustvo/tacerizam-na-srpski-nacin/>

„Дринка Павловић”. Изложба је у *Цвијети* = Изложба је у Уметничком павиљону „*Цвијета Зузорић*”. „Неправи епоними настају елидирањем именичких синтагми са атрибутивом као зависним чланом на атрибутив у слушајевима када је и скраћени облик довољан једном саговорнику да разуме другог” (Мојсиловић 2011: 110).

2.1. Имена установа су најпродуктивнија. Поготово у дискурсу запослених у тим установама. Дакле, у разговорном језику врло је уобичајено да се каже име уместо назива целе установе – радим у *Олги Дедијер* (= радим у болници „Олга Дедијер“).

2.2. Исти тип одговора добија се и када су називи школа у питању. У Србији тренутно има преко 3500 основних и средњих школа од којих 103 носе име по некој жени (њих 71¹²). Петнаест имена се јавља више од једног пута; Десанка Максимовић је убедљиви победник са 16 понављања.

Све ове жене су на неки начин задужиле нашу државу и заслужиле да школе добију њихова имена. Осим уметница, највећи број на овом списку су жене народни хероји.

2.3. Будући да су ови примери последица редуванце у разговорном стилу, они нису били укључени у претходно истраживање. Међутим, када су у питању епоними настали од имена жена, ова група је веома продуктивна и захтева анализу.

2.4. Осим у разговорном језику, за овај тип употребе потврде смо пронашли и у публицистици, у текстовима електронских медија на интер-

¹² Према информацијама са сајта www.edukacija.rs то су: Биса Симић, Боса Милићевић (2), Вера Благојевић, Вера Мишчевић, Вера Радосављевић, Десанка Максимовић (16), Добрила Стамболић, Добринка Богдановић, Драгиња Никшић, Дринка Павловић (2), Ђука Динић, Емилија Остојић, Живадинка Дивац, Зага Маливук, Изабел Емсли Хатон, Исидора Секулић (4), Јелена Варјашки (2), Јелена Мајсторовић (2), Јелена Ћетковић, Јелица Миловановић, Јефимија, Јулијана Ћатић, Карас Каролина, Кнегиња Милица (2), Краљица Јелена, Краљица Марија, Лела Поповић, Лукреција Анкуцић, Љубица Јовановић Радосављевић, Љубица Радосављевић Нада, Мајка Југовића, Мара Јанковић, Мара Мандић (2), Марија Бурсаћ, Марија Трандафил, Милева Марић (2), Милена Павловић Барили, Милица Милошевић, Милица Павловић, Милица Стојадиновић Српкиња, Милунка Савић, Нада Димић, Нада Матић, Нада Поповић, Нада Пурић, Надежда Петровић (3), Ната Јеличић, Наталија Нана Недељковић, Олга Милошевић, Олга Милутиновић, Олга Петров Радишић (2), Рада Мијалковић, Рада Шубакић, Радица Ранковић, Радојка Лакић, Ружа Ђурђевић Црна, Ружица Рип, Сестре Илић, Сестре Нинковић, Сестре Павловић, Сестре Радовић, Славка Ђурђевић, Соња Маринковић (5), Стана Бачанин, Стана Милановић, Стефанија Михајловић, Фејеш Клара, Херој Радмила Шишковић, Херој Роса Трифунковић, Цана Марјановић, Царица Јелена.

нету. Тако је у тексту о студентском дому који носи име по Вери Благојевић веома често употребљаван епонимски облик *Вера*:

Много је испита пред њима, а времена врло мало. Треба све научити. Зато су уосталом и дошле у „Веру”. Међу њима је и будући микробиолог Александра Панић из Пирота, која се са чарима студентског живота упознала у „Четвртом априлу”, а онда трајно заљубила у „Веру” где је већ три године. После домског живота прелазак у стан не изгледа интересантно – каже Пироћанка и нада се да ће у „Вери” провести и мастер студије. Живот у „Вери” пун је заједничких активности на којима се девојке друже. У „Вери” важе правила о кућном реду као и у свим установама Студентског центра Београд.¹³

Употреба целог назива *Студентски дом „Вера Благојевић“* оптерећивала би текст, док се скраћеним обликом, осим економичности, постиже и фамилијаран тон. Оно што се уочава јесте употреба наводника, чиме се поштују правописна правила („Наводницима се издвајају и наслови дела, симболична имена различитих установа, публикација, као и фигуративна значења општих појмова – нарочито ако постоји могућност забуне зато што је као име примењена реч или израз који имају и друго значење“ Правопис: т. 168), а такође се користи и велико слово, будући да према правописним правилима ни скраћени називи не губе карактер властитих имена (Правопис: т. 70). Коришћење наводника поштује се у примерима које смо пронашли у електронским медијима; у примерима преузетим са форумâ, сајтова, блогова и сл. наводници се ретко употребљавају. Тако је у примерима за назив хотела (одмаралишта):

Кораоник? Katastrofa! [...] Izuzev Olge Dedijer i njenih preljubaznih konobara, direktora i fenomenelne prisne planinske atmosfere.¹⁴

EEEE a ja sam radio u Olgi 2004. To je bio uzivanje, samo kad se setim.¹⁵

Pre nedelju dana sam bila u "Olgi Dedijer" osoblje im je fantasticno fini su i trude se da ispune svaku moju zelju.¹⁶

Vliki pozdrav od Miroslava i Sneze iz Austrije koji su 2009 Novu Godinu docekali u Olgi, uvek cemo vas rado posetiti i van sezone.¹⁷

¹³ <https://www.politika.rs/scc/clanak/397267/Zivot-u-zenskom-drustvu>

¹⁴ http://staro.skijanje.rs/Index/utisci/utisci_kop2004.htm

¹⁵ <https://m.infokop.net/komentari.php?id=180&num=50&redosled=>

¹⁶ <https://m.infokop.net/komentari.php?id=180&num=50&redosled=>

2.4.1. Забележили смо и примере за називе школа:

Cerka mi kreće ove godine u prvi razred i odlucili smo da je upisemo u Drinku (dvoumili smo se izmedju nje i V.Ribnikar, ali smo se nakon kraceg raspitivanja ipak odlucili za Drinku).¹⁸

Izmedju ostalog upisacu se u Zemun u Nadezdu Petrovic za Medicinsku sestru tehnicar.¹⁹

СОТК 'TENT' posetio 'Jefimiju'²⁰.

Ишла је у Јосиф Панчић као и ја, али и у Исидору Секулић у Гаврила Принципа док је кева пре друге удаје тамо живела.²¹

Ми из Карађорђевог улице смо прешли доле код Пициног парка у Исидору Секулић.²²

Примери са форума, блогова, из рубрика са коментарима опонашају разговорни стил и у њима углавном изостаје употреба наводника, за разлику од текстова у електронским медијима, који поштују правописне норме.

2.4.2. У Србији и неколико здравствених и културно-уметничких установа носи име по заслужним женама. Забележили смо примере:

Вајари у „Цвијети Зузорић”²³.

У „Цвијети” гореле документација и компјутерска опрема²⁴.

САЈАМ САВРЕМЕНЕ УМЕТНОСТИ У "ЦВИЈЕТИ": Учествоје 40 ликовних стваралаца из целе Србије²⁵.

У "Др Олги Дедијер" недавно је отворен Центар за рану дијагностику и опоравак деце са оштећеним слухом "Дечја кућа", једини у нашој земљи.²⁶

2.4.3. Забележили смо и неколико назива цркава који се употребљавају као женски епоними:

¹⁷ <https://www.infokop.net/hoteli-centar-kopaonik/hotel-olga-dedijer-166.html>

¹⁸ <https://forum.krstarica.com/threads/o-s-drinka-pavlovic.334467/>

¹⁹ <https://www.ana.rs/forum/index.php?topic=51956.1620>

²⁰ <https://www.lokalnenovine.rs/rubrike/drustvo/tj-20.09/clanak.php>

²¹ <http://blog.b92.net/text/30679/Nikad-ne-boj-se/?page=2>

²² <https://www.facebook.com/nassbeograd/photos/a.313314852173970/1239964862842293/?type=3>

²³ www.politika.rs/scc/clanak/461558/Култура/Вајари-у-Цвијети-Зузорић

²⁴ www.politika.rs/scc/clanak/474601/Београд/У-Цвијети-гореле-документација-и-компјутерска-опрема

²⁵ <https://www.novosti.rs/c/kultura/vesti/1249028/sajam-savremene-umetnosti-cvijeti-ucestvuje-40-likovnih-stvaralaca-cele-srbije>

²⁶ <https://www.politika.rs/scc/clanak/19401/Bolnica-kao-igraonica>

У Светој Петки звони само на велике празнике²⁷.

"Сањалице" кажу да ово неће бити једина помоћ сестринству у Светој Петки Изворској.²⁸

Прво венчање у Богородици Љевишкој после 1999²⁹.

За разлику од осталих установа које смо навели, имена црква пишу се без наводника.

2.4.4. На крају ћемо споменути и награду за најбољу књигу у претходној години, коју додељује београдска општина Савски венац, а која носи име по књижевници Исидори Секулић:

Zoranu Živkoviću uručena "Isidora Sekulić"³⁰.

Milosavljević dobio "Isidoru"³¹.

3. Трећу врсту епонима чине ситуациони епоними, који су последица скраћених поређења и настају у разговорном језику и жаргону. За разумевање ових значења неопходно је заједничко искуство саговорника. Што је оно веће, тј. што више саговорника има то искуство, већа је вероватноћа да ће се та лексема усталити у језику, тј. неком његовом сегменту (жаргону нпр.).

Ситуациони епоними настају ад хок, употребљавају се најчешће из стилских разлога. За њих је неопходна и општа информисаност односно заједничко искуство. Нпр. у скорашњем приватном разговору о мисији „Артемис” (видели смо већ да је име такође настало према имену богиње Артемиде) поставила сам питање *хоће ли ићи и нека Терешкова*, уместо *хоће ли ићи и нека жена астронаут* и саговорник је разумео да питам да ли у мисији учествује и нека астронауткиња тј. космонауткиња.

3.1. Видимо да се додавањем неодређене заменице *неки*, *-а*, *-о* врши апелативизација у том контексту. На тај начин се означава појам који је општији од реченог: *нека Терешкова* – *нека жена астронаут*.

3.2. Занимљиво је да се и супротним процесом, тј. додавањем заменица и придева којима се ближе одређује облик уз који стоје постиже апелативизација: Она је *наша Монсерат*. Она је *нова Моника*. Ово се може

²⁷ <https://www.politika.rs/scc/clanak/371648/U-Svetoj-Petki-zvoni-samo-na-velike-praznike>

²⁸ <https://www.novosti.rs/c/drustvo/vesti/1098276/dirnula-briga-nemocnima-sanjalice-zmajeva-pomogle-manastiru-sveta-petka-izvorska-kod-paracina>

²⁹ https://rtv.rs/hu/drustvo/prvo-vencanje-u-bogorodici-ljevskoj-posle-1999_737815.html

³⁰ <http://arhiva.glas-javnosti.rs/arhiva/2007/06/13/srpski/K07061201.shtml>

³¹ https://www.b92.net/kultura/vesti.php?nav_category=272&yyyy=2010&mm=05&dd=28&nav_id=434533

протумачити као почетна фаза апелативизације, јер је веза са онимом и даље јака:

Она је нова Софија Лорен.³²

Она је нова Dženis Džoplin.³³

Она је нова Mira Markovic i sve vise Lici na nju.³⁴

Saja Jo postavila sliku BEZ majice, ljudi traže šećer i vodu: "Nikada BOLJA nije bila, ona je naša Dženifer Lopez".³⁵

Она је наша Šakira: Katarina Bogićević bolja od originala.³⁶

MOJA PRIČA: PERIŠIĆ JE NAPISAO ĐINĐIĆU „OVO JE NAŠA MARGARET TAČER“.³⁷

Ја сам, заправо, желела да будем нова Mir Jam i да пишем лјубавне романе чија се радња дешава у 21. веку у Србији.³⁸

Уколико се успоставља релација са домаћом личношћу, употребљава се атрибут *нова*, којим се имплицира да се појавила жена са истим или сличним особинама. На овај начин најчешће се реализује значење са позитивном конотацијом.

3.3. У корпусу смо учили и синтагме са атрибутом *српска*, које су веома популарне на домаћим интернет порталима и употребљавају се да би се жена о којој се говори а која је из Србије поистоветила с познатијом страном колегиницом, односно женом с којом има неку заједничку особину:

Она је SRPSKA KIM KARDAŠIJAN: Prati je 95.000 ljudi, a nama je otkrila da bi mnoge Beograđanke zbog stajlinga UHAPSILA.³⁹

Она је српска Koko Šanel: Da li znate da je Srbija bila prepoznatljiva u SVETU MODE zahvaljujući NJOJ!⁴⁰

³² https://www.glassrpske.com/cir/zabava/jet_set/ona-je-nova-sofija-loren/292199

³³ <https://www.naxi.rs/ona-je-nova-dzenis-dzoplin>

³⁴ <https://www.juznevesti.com/Drushtvo/Narodno-pozoriste-dobilo-kamion-kupljen-novcem-gradjana-ali-zahvaljuju-Sotirovskoj-kao-da-ga-je-ona-kupila.sr.html?c=Komentari>

³⁵ <https://www.topvita.info/vest-945/>

³⁶ <http://87.237.202.230/show-biz/vesti/121481/ona-je-nasa-sakira-katarina-bogicevic-bolja-od-originala.html>

³⁷ <https://www.infocentrala.rs/moja-pricaperisic-je-napisao-dindicu-ovo-je-nasa-margaret-tacer/>

³⁸ <https://www.hellomagazin.rs/2014/06/15/simonida-milojkovic-ugled-se-stice-godinama-a-gubi-za-dva-minuta/>

³⁹ <https://zena.blic.rs/blogerke/ona-je-srpska-kim-kardasijan-prati-je-95000-ljudi-a-nama-je-otkrila-da-bi-mnoge/f4zj63j>

⁴⁰ <https://www.sd.rs/vesti/drustvo/ona-je-srpska-koko-sanel-da-li-znate-da-je-srbija-bila-prepoznatljiva-u-svetu-mode-zahvaljujuci-njoj-2020-09-19>

„ONA JE SRPSKA PAMELA“ Nina Janković pozirala na plaži, pa izazvala lavinu komentara!⁴¹

Ona je srpska Adel! Bojana Stamenov na dijete, već se transformisala!⁴²

ONA JE SRPSKA MONIKA BELUČI! NATAŠA NINKOVIĆ (47) NA OTVARANJU FEST-A PRIVUKLA NAJVEĆU PAŽNJU.⁴³

Ona je srpska Nikol Kidman, ima samo 24 godine i osvaja domaću scenu.⁴⁴

ONA JE SRPSKA KEJT MIDLTON! ĆERKA EMIRA KUSTURICE JE BILA U VEZI SA PRINCOM, A EVO KAKO IZGLEDA I ČIME SE BAVI!⁴⁵

Ona je srpska Marija Kalas.⁴⁶

Овај модел је веома продуктиван па смо пронашли и српске Селену Гомез, Парис Хилтон, Џеј Ло, Мадону, Лејди Гагу итд. Осим њих, забележили смо и примере за поређење са фиктивним јунакињама, карактерима из серија, филмова тј. видео игара:

Ovo jede srpska Lara Kroft: Zavirite u kuhinju najzgodnije takmičarke Survivor.⁴⁷

ONA JE SRPSKA KERI BREDŠO! Popularna voditeljka dovela svetski poznatu seriju na ulice Beograda.⁴⁸

Видимо да се код ситуационих епонима обично успоставља веза са светски познатом женом, која се истиче у својој области, и која најчешће има додатне позитивне карактеристике, углавном везане за изглед (изузетно лепе, популарне, успешне жене). Оваква скраћена поређења јављају се

⁴¹<https://happytv.rs/glamur/vip/ona-je-srpska-pamela-nina-jankovic-pozirala-na-plazi-pa-izazvala-lavinu-komentara-foto/97668/>

⁴²<https://24sedam.rs/showbiz/vesti/81675/ona-je-srpska-adel-bojana-stamenov-na-dijetei-vec-se-transformisala-foto/vest>

⁴³<https://www.family.rs/index.php/tabloid/jugosfera/ona-je-srpska-monika-beluci-natasa-ninkovic-47-na-otvaranju-fest-a-privukla-najvecu-paznju-foto>

⁴⁴<https://www.lepotaizdravlje.rs/lifestyle/svet-poznatih/ona-je-srpska-nikol-kidman-ima-samo-24-godine-i-osvaja-domacu-scenu/>

⁴⁵<https://www.vesti.rs/Emir-Kusturica/ONA-JE-SRPSKA-KEJT-MIDLTON-Cerka-Emira-Kusturice-je-bila-u-vezi-sa-PRINCOM-a-evo-KAKO-IZGLEDA-i-cime-se-BAVI.html>

⁴⁶https://branislavapodrumac.com/en/testimonial/she-is-serbian-maria-callas/ona-je-srpska-marija-kalas_page-0002/

⁴⁷<https://nova.rs/zabava/survivor-2022/ovo-jede-srpska-lara-kroft-zavirite-u-kuhinju-najzgodnije-takmicarke-survivor/>

⁴⁸ <https://informer.rs/dzet-set/estrada/712134/katarina-sismanovic-voditeljka-seks-grad>

углавном у разговорном језику и жаргону, али и у електронским медијима (најчешће таблоидног типа) и служе као средство изражавања експресије.

3.4. Будући да је за ситуационе епониме обавезно заједничко искуство, оно може бити ограничено и на мање, затворене групе па тако нпр. бележимо пример из дискурса познатог ђацима Шесте београдске гимназије: *Милерке* нису омиљене међу ђацима (строга и захтевна професорка физике). Употреба оваквих конструкција изузетно је сужена и није могућа међу саговорницима који не припадају датом дискурсу, за разлику од осталих модела које представљамо.

3.5. Забележили смо и трећи тип ситуационих епонима и то су они који настају плурализацијом, када се множинским обликом једне речи уопштава њено значење:

Убаците Аце, Цеце и Јеце у уџбенике, културне рубрике напуните онима који школу нису ни завршили, а из њих избаците Десанку.⁴⁹

Немојте мени слати Цеце и Јеце, ја то никад нисам слушао.⁵⁰

Данас протрчавате кроз разуларену бесловесну омладину која дрогирана или пијана “блеји” уз Цеце и Јеце.⁵¹

У првом примеру синтагма *Цеце и Јеце* односи се на занимање певач (певачица), док се у осталим примерима овом синтагмом означава жанр музике, имена (надимци) певачица симболишу оно што оне певају. Плурализација којом се име неке особе изједначава са њеним занимањем, по слом, функцијом, оним чиме се бави омогућава да се неки исказ експресивно обоји: Колико зарађују *Ане Брнабић* по Европи – употребљено уместо *колико зарађују премијери у европским државама*. И за овакву употребу неопходно је заједничко искуство саговорника односно општа информисаност, које смо већ истакли као обавезне елементе у настанку ситуационих епонима.

3.5.1. У раду о множинским облицима властитих именица у разговорном језику Крцић (2019) издваја посебну групу која обухвата имена естрадних личности. Он наводи следеће примере: У оваквим људима деца треба у Србији да траже инспирацију, а не у *Станијама*, *Сорајама*, *Хајданама* и сличним; свака част малој, али вас ко бога молим да више не дајете простора којекаким *станијама*, *сорајама* и осталим шљамовима!; А ви и

⁴⁹ <http://sabornik.rs/index.php/drugi-pisu/1733-izbacivanjedesankeizskole>

⁵⁰ <https://standard.rs/2022/05/22/odrecite-se-mita-o-jasenovcu-niz-uslova-hazu-za-srbiju/>

⁵¹ www.prevrat.wordpress.com/2013/07/29/бранимир-марковић-сви-смо-ми-аран-ђело/

даље слушајте разне *Карлеуше* и *Маје Волк*; Уплатите те паре за болесну децу и немојте више да се брукате, лакше пролазе *цеце*, *меце*, *јеце*, *пеце*.... (Крцић 2019: 594). У наведеним примерима ова женска имена имају негативну конотацију, а у последњем примеру облици *цеце* и *јеце* употребљени су у пејоративном значењу (И.). Видимо да се ситуациони епоними могу употребити и за изражавање негативне експресије.

4. Закључићемо да је број епонима насталих од имена жена изузетно мали, и да су узроци овом броју екстралингвистички. Мања истакнутост жена у свим сферама друштва за последицу има и мањи број речи које се за њих могу везати. Стога је и мали број правих епонима, забележених у речницима. У разговорном језику и жаргону нешто више се јављају неправни и ситуациони епоними, али они зависе од контекста и дискурса – за њихово разумевање неопходни су заједничко искуство и општа информисаност. Ови облици настају скраћеним поређењем, плурализацијом, додавањем неодређене заменице *нека*, додавањем присвојне заменице *наша*, као и атрибута *нова*, *српска*.

ЛИТЕРАТУРА

- Јовановић, Јована, Ивана Маринковић 2012. О проблему полисемантичке структуре лексема из класе етника у српском језику. У: С. Гудурић (ур.) *Језици и културе у времену и простору I* (тематски зборник). Нови Сад: Филозофски факултет, 463–473.
- Клајн, Иван 2003. *Творба речи у савременом српском језику. Други део, Суфиксација и конверзија*. Београд – Нови Сад.
- Крцић, Ненад 2019. Множина властитих именица у разговорном језику. У: С. Гудурић, Б. Радић-Бојанић (ур.) *Језици и културе у времену и простору VIII/1*. Нови Сад, 586–599.
- Мојсиловић, Бојана 2011. О апелативизацији и епонимима у српском језику. У: М. Ковачевић (ур.) *Савремена проучавања језика и књижевности*, година II / књ. 1. Крагујевац: ФИЛУМ, 109–116.
- Николић, Мирослав 1999. О речима изведеним од имена одн. презимена познатих личности. *Наш језик XXXIII/1-2*. Београд, 24–35.
- Оташевић, Ђорђе 1994. Садржај речника неологизама. *Наш језик XXIX/5*. Београд, 306–317.
- Правопис: *Правопис српског језика*. Нови Сад: Матица српска, 2011.
- ПСЛТ: <https://www.lingvistickitermini.rs/>
- Ravlić, Slaven 2006. Eponimizacija u društvenim znanostima: Merton i sociologija eponimizacije. *Društvena istraživanja* 15 (6 (86)). Zagreb, 1151–1176.

Ристић, Стана 2009. Творба нових речи од властитих именица. *Славистика* 13. Београд: Славистичко друштво Србије, 307–315,

ИЗВОРИ

К–Ш: Клајн, Иван и Шипка, Милан, *Велики речник страних речи и израза*. Нови Сад: Прометеј, 2006.

MRŠIĆ, Dubravko 2000, *Eponimski leksikon*. Zagreb: Matica hrvatska.

РМС: *Речник српскохрватског књижевног језика*. Књ. I–VI, Нови Сад – Загреб: Матица српска – Матица хрватска, 1967–1976.

РСАНУ: *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*. Књ. 1–. Београд: Српска академија наука и уметности, Институт за српски језик САНУ, 1959–.

РСЈ: *Речник српског језика*. Нови Сад: Матица српска, 2007.

Војана Н. Томић

ON EPONYMS BASED ON FEMALE NAMES

Summary

In this paper, we analyze words formed by appellativisation of personal female names. Eponyms are new lexical units derived from proper names, which underwent semantic changes and lost touch with the designation of a specific person. The number of female eponyms is much smaller than those made from male names, which is caused by extralinguistic reasons. Some of them are used as shortened forms of school, church, hotel and other names. There is also the use of female celebrity names as symbols for their occupation, look, etc. There must be shared experience or common knowledge for using and understanding those words.

Keywords: eponyms, appellativisation, female names.